

การรักษาสถานที่เกิดเหตุ

3.1 ความมุ่งหมายในการรักษาสถานที่เกิดเหตุ

การรักษาสถานที่เกิดเหตุ (Crime Scene Protection) หรือ อาจเรียกว่า การรักษาสภาพของสถานที่เกิดเหตุ หมายถึงการรักษาให้สภาพที่เกิดเหตุอยู่ในสภาวะเดียวกับที่พบครั้งแรกไว้ระยะหนึ่ง¹

ส่วนสาเหตุสำคัญที่ทำให้สภาพของสถานที่เกิดเหตุเปลี่ยนแปลงไปอาจเกิดจากตัวคนร้ายเองมีเจตนาอำพรางคดี หรือชาวบ้านที่มักเข้าไปมุงดูเหตุการณ์ (โทสมุง) ในที่เกิดเหตุเสมอโดยเฉพาะคดีสำคัญ ๆ อันรวมถึงผู้สื่อข่าว ช่างภาพสถานีโทรทัศน์ ที่เข้าไปทำข่าวหรือบันทึกภาพ ซึ่งถือว่าเป็นผู้ไม่มีอำนาจที่จะเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุ² แต่ก็มักฝ่าฝืนคำสั่งห้ามเข้าของเจ้าหน้าที่ ส่วนตัวเจ้าหน้าที่เองไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่สายตรวจหรือเจ้าหน้าที่สายสืบที่มักจะไปถึงที่เกิดเหตุเป็นคนแรก ๆ ถ้าไม่ใช้ความระมัดระวังให้มากเป็นพิเศษ ก็อาจเป็นผู้เข้าไปทำให้สภาพของสถานที่เกิดเหตุเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน แม้แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นผู้ใหญ่ก็มักพบว่าเข้าไปจับต้องเคลื่อนย้ายวัตถุพยานอันเป็นการเปลี่ยน

¹บริษัทเชอริออน (ประเทศไทย) จำกัด, คู่มือการถ่ายภาพ การพิสูจน์หลักฐาน, (มปท.), หน้า 38

²Richard O. Arter, The Scientific Investigation, (Illinois : Charles C Thomas , 1970) p.8

แปลงสภาพที่เกิดเหตุ ก่อนที่ผู้ชำนาญจะเดินทางไปถึงเสมอเช่นกัน

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าสาเหตุที่ทำให้สภาพของสถานที่เกิดเหตุเปลี่ยนแปลงไปนั้นเกิดจากการกระทำของมนุษย์ทั้งสิ้น ซึ่งแท้จริงแล้วการเปลี่ยนแปลงสภาพของสถานที่เกิดเหตุ อาจเกิดจากสัตว์ที่เข้าไปเหยียบย่ำหรือกัดแทะวัตถุพยานในที่เกิดเหตุ หรือเกิดจากสภาพภูมิอากาศตามธรรมชาติ เช่น มีฝนตกชะล้างพยานหลักฐานสูญหายไปหรือพยานหลักฐานถูกลมพัดปลิวไปจากสถานที่เกิดเหตุ หรือแม้แต่แสงแดดจัดก็เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้คุณค่าของวัตถุพยานลดลง

ดังนั้นการรักษาสถานที่เกิดเหตุคือการที่เจ้าหน้าที่ชุดแรกที่ไปถึงสถานที่เกิดเหตุ รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่ไปสมทบในภายหลัง ระวังป้องกันข้อเท็จจริงและหลักฐานในที่เกิดเหตุ มิให้ได้รับความเสียหายหรือถูกทำลายจากการกระทำของคน สัตว์หรือธรรมชาติ หรืออาจจะกล่าวได้ว่า วัตถุประสงค์ของการรักษาสถานที่เกิดเหตุ คือ³ การรักษาสภาพของพยานหลักฐานให้อยู่ในสภาพและตำแหน่งเดิม นั้นเอง

แต่อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นกรณีมีผู้บาดเจ็บสาหัสจำเป็นต้องรีบนำส่งโรงพยาบาล แม้เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพสถานที่เกิดเหตุแต่ถือว่าชีวิตมนุษย์ย่อมสำคัญกว่า⁴ หรืออาจต้องเคลื่อนย้ายวัตถุพยานบางอย่างเนื่องจากเกรงว่าจะถูกทำลายหรือได้รับความเสียหาย จากฝูงชนหรือสภาพของดินฟ้าอากาศ ก็จำเป็นต้องเคลื่อนย้ายเช่นกัน

3.2 ประเภทคดีในการรักษาสถานที่เกิดเหตุ

โดยปกติลักษณะของการดำเนินการพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับสถานที่เกิดเหตุ มีลำดับ

³ John N. Ferdico, Criminal Procedure For The Law Enforcement Officer, 2(Minnessta: West Publishing, 1979), P.326

⁴ กรมตำรวจ, กองพิสูจน์หลักฐาน, คู่มือการตรวจพิสูจน์หลักฐาน, หน้า 5

ขั้นตอนดังนี้ ให้ความช่วยเหลือผู้เคราะห์ร้ายในสถานที่เกิดเหตุ (Helping Victims) รักษาสถานที่เกิดเหตุ (Protection The Scene) บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่เกิดเหตุ ลงในสมุดบันทึก (Recording The Scene In Noting) วาดภาพของสถานที่เกิดเหตุ โดยคร่าว ๆ (Sketches) ถ่ายภาพสถานที่เกิดเหตุ (Photographs) ค้นหาฐานหลักฐานในที่เกิดเหตุ (Searching The Scene For Evidence) รวบรวมพยานหลักฐานในสถานที่เกิดเหตุ (Collecting The Evidence) และรักษาพยานหลักฐานที่รวบรวมมาได้ (Preserving The Evidence)⁵

การรักษาสถานที่เกิดเหตุและการตรวจสถานที่เกิดเหตุ อันเป็นการค้นหาพยานหลักฐานนั่นเอง ซึ่งอยู่ในขอบเขตเดียวกันและการรักษาสถานที่เกิดเหตุจะอยู่ในลำดับก่อน แม้ว่าประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี มีได้บัญญัติเรื่องเกี่ยวกับการรักษาสถานที่เกิดเหตุไว้ หากแต่ว่าประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ได้บัญญัติประเภทคดีในการตรวจสถานที่เกิดเหตุไว้อย่างละเอียด ซึ่งจากขอบเขตและขั้นตอนดังกล่าวมาแล้วข้างต้น แสดงให้เห็นได้ว่าคดีใดที่ต้องไปตรวจสถานที่เกิดเหตุ คดีนั้นก็ต้องทำการรักษาสถานที่เกิดเหตุไว้โดยสมบูรณ์

ประเภทคดีในการรักษาสถานที่เกิดเหตุ ตามแนวทางการตรวจสถานที่เกิดเหตุ ซึ่งระเบียบการตำรวจบัญญัติไว้ คือ คดีอุกฉกรรจ์ อาทิเช่น คดีฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา คดีปล้น

⁵US. Army, Law Enforcement Investigation, P.1(Part Four Chapter12)

⁶ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีลักษณะ 2 บทที่ 2 ข้อ 8 "โดยปกติเมื่อเกิดคดีอาชญากรรม พนักงานฝ่ายปกครองหรือพนักงานตำรวจผู้มีหน้าที่สืบสวนสอบสวน จำเป็นที่จะต้องไปสืบสวนและตรวจสถานที่เกิดเหตุ เพื่อให้ได้เห็นสภาพของสถานที่ ทางเข้าออกของคนร้าย หรือค้นหาวัตถุพยานหรือพยานบุคคล และทำแผนที่ ๆ เกิดเหตุตลอดจนบริเวณติดต่อ ถ้าพบสิ่งที่จะใช้เป็นหลักฐานในคดีหรือพยานบุคคลที่ส่งไหนให้มีปรากฏในแผนที่นั้นให้ชัด ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางสะดวกและเกิดผลแก่การสอบสวนแห่งคดีนั้น ๆ เว้นไว้

ทรัพย์สิน คดีซึ่งทรัพย์สินเป็นเหตุให้ผู้ถึงแก่ความตายหรือรับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ คดีลักพาคนไป เรือค้าได้ และคดีวางเพลิง สำหรับคดีที่เกี่ยวข้องแก่ยานพาหนะชนกันก็ต้องรักษาสถานที่เกิดเหตุไว้ทุกคดี แต่อย่างไรก็ตามแม้เป็นคดีเล็กน้อยก็ต้องรักษาสถานที่เกิดเหตุไว้เช่นกัน เว้นเสียแต่ว่าเป็นคดีลหุโทษหรือคดีไม่มีมูลอันจะต้องไปตรวจสถานที่เกิดเหตุ ซึ่งพนักงานสอบสวนเห็นว่าไม่มีปัญหาใด ๆ

แม้เป็นคดีเล็กน้อย โดยหลักแล้วก็ต้องรักษาสถานที่เกิดเหตุไว้เสมอ หากเป็นคดีสำคัญด้วยแล้ว ยิ่งมีความจำเป็นที่จะต้องทำการรักษาสถานที่เกิดเหตุไว้โดยปรีชา

แต่คดีเล็กน้อย เช่น คดีลหุโทษหรือคดีไม่มีมูลอันจะต้องไปตรวจสถานที่เกิดเหตุ ซึ่งพนักงานสอบสวนเห็นว่าไม่มีปัญหาใด ๆ ก็จะต้องไปตรวจสถานที่เกิดเหตุ ส่วนคดีที่เกิดเป็นคดีอุกฉกรรจ์ก็ปฏิบัติตามที่บังคับไว้ว่าด้วยคดีอุกฉกรรจ์ หรือคดีที่เกี่ยวข้องแก่ยานพาหนะชนกัน ก็จำเป็นต้องอาศัยที่เกิดเหตุและแผนที่สังเขปเป็นหลักในการพิจารณาประกอบข้อเท็จจริง ก็ว่า "ต้องกระทำทุกเรื่อง"

ส่วนระเบียบกรมตำรวจว่าด้วย เหตุอุกฉกรรจ์ และสะเทือนขวัญ และเหตุที่ต้องรายงานด่วน (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2535 ลักษณะ 18 บทที่ 1

ข้อ 460 บัญญัติไว้ว่า การกระทำผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตราดังต่อไปนี้ ให้ถือว่าเป็นเหตุอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ อันจะต้องรายงานด่วน

- (1)ฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา ตามมาตรา 288 และ 289
- (2) ปล้นทรัพย์สิน ตามมาตรา 340, 340ทวิ และ 340ตรี
- (3) ซึ่งทรัพย์สิน เป็นเหตุให้ผู้ถึงแก่ความตาย หรือรับอันตรายแก่กายจิตใจ หรือไม่ได้รับอันตรายแก่กาย จิตใจ ตามมาตรา 339 และ 339ทวิ
- (4) ลักพาคนไป เรือค้าได้ ตามมาตรา 313
- (5) วางเพลิง ตามมาตรา 218 และ 224

ซึ่งคดีสำคัญนั้นประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีก็ได้บัญญัติไว้ว่าหมายถึง 7 คดีลักษณะ หรือคดีสำคัญอื่น ๆ ที่มีร่องรอยหลักฐานในที่เกิดเหตุนั่นเอง ดังนั้น ประเภทคดีในการรักษา สถานที่เกิดเหตุจึงสามารถแบ่งออกได้เป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ดังนี้คือ ประเภทคดีอุกฉกรรจ์ ประเภทคดีประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย ประเภทคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน ประเภทคดี อุบัติเหตุ ประเภทคดีเพลิงไหม้ และประเภทคดีเบ็ดเตล็ด เช่น คดีเกี่ยวกับการพนันหรือฮาลาเลฮิด เป็นต้น

7 ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีลักษณะ 2 บทที่ 2 ข้อ ข้อที่ 10 "เมื่อ มีคดีอาญาเกิดขึ้น ซึ่งจำเป็นจะต้องทำการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุให้พนักงานสอบสวนทำการ ตรวจสอบที่เกิดเหตุเอง เว้นไว้แต่คดีสำคัญซึ่งพนักงานสอบสวนเห็นว่ามียุทธหรือ หลักฐานซึ่งต้องใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์และจำเป็นต้องขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่กอง พิสูจน์หลักฐาน ก็ให้พนักงานสอบสวนแจ้งกองพิสูจน์หลักฐานเพื่อจัดเจ้าหน้าที่กองพิสูจน์ หลักฐานไปทำการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุและถ่ายรูปร่วมกับพนักงานสอบสวนในคดีต่าง ๆ ดัง ต่อไปนี้

1. คดีความผิดต่อชีวิต
2. คดีฆ่าตัวตาย แต่มีพฤติการณ์อันน่าสงสัยว่าอาจถูกผู้อื่นฆ่าตาย
3. คดีความผิดฐานลักทรัพย์ และมีร่องรอยในที่เกิดเหตุ
4. คดีความผิดฐานชิงทรัพย์ และมีคนตาย
5. คดีความผิดฐานปล้นทรัพย์
6. คดีวางเพลิง หรือเพลิงไหม้โดยไม่ทราบสาเหตุ
7. คดีอุบัติเหตุรถชนแล้วขับหนี รถชนแล้วตัวคนขับหนีหรือรถชนมีคนตาย ที่เป็นปัญหา (ถ้ามีตำรวจหน่วยอื่นถ่ายรูปให้แล้วก็ไม่ต้องแจ้ง)
8. คดีสำคัญอื่น ๆ ที่มีร่องรอยหรือหลักฐานในที่เกิดเหตุ

ด้วยเหตุที่กล่าวมา จึงถือได้ว่ากรณีที่จะทราบข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นหรือพิสูจน์ความผิดจำเป็นต้องอาศัยพยานหลักฐาน ซึ่งสถานที่เกิดเหตุใด ๆ ก็ตามที่อาจมีพยานหลักฐานปรากฏอยู่ก็มีความจำเป็นต้องทำการรักษาไว้ทั้งสิ้น เว้นเสียแต่ว่าเป็นคดีไม่สำคัญหรือเชื่อได้ว่าไม่สามารถค้นหาพยานหลักฐานได้ หรือผลประโยชน์ที่รัฐจะได้รับไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายที่รัฐจะต้องเสียไปและในกรณีที่ไม่สามารถเข้าไปทำการรักษาสถานที่เกิดเหตุได้ เป็นต้น

3.3 ลักษณะของสถานที่เกิดเหตุ

ลักษณะของสถานที่เกิดเหตุอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ ลักษณะของสถานที่เกิดเหตุตามหลักการรักษาสถานที่เกิดเหตุ และลักษณะของสถานที่เกิดเหตุทางกฎหมาย

3.3.1 ลักษณะของสถานที่เกิดเหตุตามหลักการรักษาสถานที่เกิดเหตุ

แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ^๘ คือ

1. สถานที่เกิดเหตุอยู่ภายในตัวอาคาร
2. สถานที่เกิดเหตุอยู่ภายนอกตัวอาคาร

สถานที่เกิดเหตุทั้ง 2 ลักษณะ อาจมีความแตกต่างกันในวิธีการรักษาสถานที่เกิดเหตุ ซึ่งจะได้อธิบายไว้ในหัวข้อที่ 3.4 ต่อไป

3.3.2 ลักษณะของสถานที่เกิดเหตุในทางกฎหมาย

แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. สถานที่เกิดเหตุอันเป็นที่รื้อถอน อันหมายถึง^๙ สถานที่ที่เจ้าของ

^๘ กรมตำรวจ, กองพิสูจน์หลักฐาน, การพิสูจน์หลักฐาน, หน้า 9-10

^๙ คณิง ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), หน้า 131.

หรือผู้ครอบครองแสดงเจตนาหวงกันมิให้บุคคลภายนอกเข้าไป การแสดงเจตนาหวงกันอาจเป็นโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายหรือโดยสภาพแห่งสถานที่นั้น เช่นบริเวณเคหสถานบ้านเรือนของบุคคลโดยอ้อมเป็นที่โรฐาน สถานที่แห่งใดที่เจ้าของปิดป้ายห้ามเข้าหรือสร้างรั้วรอบล้อมเป็นเจตนาของการหวงกัน การยินยอมให้ประชาชนเข้าไปแต่อยู่ในบังคับแห่งเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่งก็ต้องถือว่าเป็นสาธารณสถาน เช่น โรงภาพยนตร์หรือโรงมหรสพอื่น ๆ ที่ผู้เข้าชมต้องเสียค่าผ่านประตูเข้าไป ดังนั้นที่โรฐานจึงหมายความถึงที่ต่าง ๆ ซึ่งมีใช้ที่สาธารณสถานนั่นเอง ตามมาตรา 2(13) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2. สถานที่เกิดเหตุอันเป็นที่สาธารณสถาน ซึ่งหมายความว่าสถานที่ที่ประชาชนมีความชอบธรรมที่จะเข้าไปได้ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1(3) มีแนวคำพิพากษาเกี่ยวกับสาธารณสถานที่น่าสนใจ เช่น ที่นาที่ปล่อยให้คนอื่นเดินผ่านไปมา ไม่ใช่สาธารณสถาน เพราะยังมีเจ้าของหวงห้ามอยู่¹⁰ โรงแรมตามปกติเป็นสาธารณสถาน แต่บางส่วนของสถานที่ซึ่งประชาชนไม่มีสิทธิจะเข้าไป ไม่ใช่สาธารณสถาน¹¹ สถานที่บนขบวนรถไฟโดยสาร เป็นสาธารณสถาน¹² ห้องโถงในสถานการค้าประเวณีผิดกฎหมาย เวลารับแขกมาเที่ยวเป็นสาธารณสถานซึ่งประชาชนมีความชอบธรรมที่จะเข้าไปได้¹³ ที่ตอนในของร้านขายอาหาร ซึ่งเจ้าของแบ่งไว้อาศัยนอนและผู้ที่จะเข้าไปต้องขออนุญาต ไม่ใช่สาธารณสถาน¹⁴

ความแตกต่างของสถานที่เกิดเหตุทั้ง 2 ลักษณะ หากการศึกษาไม่พบว่ามีกฎหมายให้อ่านางแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ เข้าไปทำการรักษาสถานที่เกิดเหตุที่เป็นที่โรฐานไว้โดยเฉพาะแล้ว การรักษาสถานที่เกิดเหตุจำต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาว่าด้วยการค้น ส่วนสถานที่เกิดเหตุที่เป็นที่สาธารณสถาน ไม่มีข้อห้ามแต่อย่างใด

¹⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1080/2482

¹¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 631/ร.ศ.129

¹² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2024/2497

¹³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 883/2520

¹⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 606/2475

3.4 วิธีการในการรักษาสถานที่เกิดเหตุ

ในทางทฤษฎีแล้วการดำเนินการเกี่ยวกับสถานที่เกิดเหตุต้องเป็นไปตามขั้นตอน แต่ในความเป็นจริงปรากฏว่ามีการปฏิบัติข้ามขั้นตอนบ่อย ๆ หรือแม้กระทั่งปฏิบัติซ้อนกันหรือพร้อมกัน ยกตัวอย่างเช่น เมื่อเจ้าหน้าที่เดินทางไปถึงสถานที่เกิดเหตุที่ ขั้นตอนแรกต้องทำการรักษาสถานที่เกิดเหตุไว้ก่อน มิใช่ปฏิบัติภายหลังหรือพร้อมไปกับการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุหรือการรวบรวมพยานหลักฐาน¹⁵

นอกจากต้องปฏิบัติตามขั้นตอนแล้ว มีรายละเอียดวิธีการปฏิบัติในการรักษาสถานที่เกิดเหตุดังนี้คือ เมื่อเจ้าหน้าที่เดินทางไปถึงสถานที่เกิดเหตุและได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำผิดแล้ว ต้องรีบทำการป้องกันความยุ่งยากที่จะตามมาหรือความเสียหายของวัตถุพยานจากการกระทำของทั้งผู้รู้เห็นและไม่รู้เห็นเหตุการณ์ โดยทำการแยกผู้ที่ไม่มีความจำเป็นหรือผู้ไม่มีความจำเป็นต้องอยู่ออกจากที่เกิดเหตุ และในเวลาเดียวกันนั้นต้องใช้ความระมัดระวังโดยคำนึงถึงผู้ที่เป็นพยานบุคคลและผู้ต้องสงสัยด้วย ผู้ที่ถูกอนุญาตให้เข้าไปในสถานที่เกิดเหตุต้องเป็นเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการสืบสวนในคดีนั้น ดังนั้นแม้ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่สืบสวนแต่มิได้มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับคดีนั้น ก็ไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าไปในสถานที่เกิดเหตุเช่นกัน

ส่วนการปิดกั้นสถานที่เกิดเหตุต้องสอดคล้องกับพื้นที่และขอบเขตที่ได้ถูกกำหนดไว้ว่าเป็นบริเวณสถานที่เกิดเหตุด้วย โดยบริเวณสถานที่เกิดเหตุอาจหมายถึงบ้านทั้งหลังและสนามหญ้าทั้งหมด หรือในบางโอกาสอาจหมายถึงบริเวณของตึกทั้งหมดก็ได้¹⁶ และหลักของ

¹⁵ US. Army, Law Enforcement Investigation, P.1(Part Four Chapter12)

¹⁶ John N. Ferdico, Crime Procedure For The Law Enforcement, P.326

การปิดกั้นสถานที่เกิดเหตุนั้นมีหลักการใหญ่อยู่ 2 แนวทางคือ

3.4.1. สถานที่เกิดเหตุอยู่ในตัวอาคาร

การกั้นสถานที่เกิดเหตุ อาจกระทำโดยการปิดล็อกประตู การใช้เชือก การใช้เฟอร์นิเจอร์ เป็นต้น และถ้าจำเป็นให้จัดเจ้าหน้าที่ประจำประตูทางเข้าออกไว้

3.4.2. สถานที่เกิดเหตุอยู่ภายนอกตัวอาคาร

ควรใช้เชือกกั้นพื้นที่ให้กว้างมากพอ พื้นที่ดังกล่าวรวมถึงเส้นทางที่คนร้ายใช้เป็นทางเข้าออกจากสถานที่เกิดเหตุ เพราะในบางครั้งวัตถุประสงค์ที่สำคัญ อาจปรากฏอยู่ในเส้นทางที่คนร้ายเข้าออก และอาจสูญหายไปจากการมุงดูของประชาชน ดังนั้นหลังจากใช้เชือกกั้นสถานที่เกิดเหตุแล้ว ควรจัดเจ้าหน้าที่รักษาการณ์รอบบริเวณ หรือเดินตรวจไปมารอบพื้นที่ เพื่อป้องกันไม่ให้บุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องเข้าไปในพื้นที่ การกั้นสถานที่เกิดเหตุนี้มีหลักการว่า ควรกั้นสถานที่เกิดเหตุให้มีบริเวณกว้างไว้ก่อน ดีกว่ากั้นไว้แคบ¹⁷

ในการค้นคว้าพบว่าประเทศญี่ปุ่น บริเวณที่คาดว่าคนร้ายจะมีการเคลื่อนไหวมากหรือช่องทางที่คนร้ายบุกหรือหลบหนี ตลอดจนบริเวณที่เจ้าหน้าที่ใช้เก็บหลักฐานชิ้นเล็ก ๆ นั้น ได้กำหนดไว้ว่าเป็น "เขตหวงห้ามสำคัญ" และการติดป้ายเขตหวงห้ามหรือการกำหนดขอบเขตในการรักษาสถานที่เกิดเหตุให้ใช้ "เชือกสำหรับกั้นสถานที่เกิดเหตุ" หรือ "ป้ายเขตหวงห้าม" เพื่อให้ประชาชนสามารถสังเกตเห็นได้ทันทีว่าเป็นเขตหวงห้าม อนึ่งการติดป้ายตามถนนหนทางต้องคำนึงถึงความสะดวกของผู้สัญจรไปด้วย¹⁸

สำหรับอุปกรณ์ที่ใช้ในการรักษาสถานที่เกิดเหตุ โดยปกติแล้วจะใส่ไว้ในรถสายตรวจเพื่อให้สามารถหยิบใช้ได้สะดวก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเชือกกั้นนั่นเอง

¹⁷ กรมตำรวจ, กองพิสูจน์หลักฐาน, การพิสูจน์หลักฐาน, หน้า 9-10

¹⁸ บริษัทเชอริออน (ประเทศไทย) จำกัด, คู่มือการถ่ายภาพการพิสูจน์หลักฐาน,

ลักษณะของเชือกกันสถานที่เกิดเหตุในต่างประเทศ เช่น ของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่น จะมีลักษณะเป็นสายแถบสีเหลือง ความกว้างประมาณ 6-7 เซนติเมตร ส่วนตัวอักษรที่ปรากฏบนเชือกกันของประเทศสหรัฐอเมริกาส่วนใหญ่ใช้คำว่า "Police Line - Do Not Cross" สำหรับประเทศญี่ปุ่นมักใช้คำว่า "Keep Out"

การใช้เชือกกันสถานที่เกิดเหตุ (Police Line) เป็นที่ยอมรับของเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่รักษาสถานที่เกิดเหตุเป็นอย่างมากอันเนื่องมาจากว่า อุปกรณ์ดังกล่าวสามารถขจัดข้อโต้แย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ที่ทำการรักษาสถานที่เกิดเหตุกับประชาชน เกี่ยวกับขอบเขตพื้นที่ห้ามเข้าได้เป็นอย่างดี¹⁰ สำหรับประเทศญี่ปุ่น ได้พัฒนามาเป็นเชือกกันสถานที่เกิดเหตุตั้งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ก็เนื่องมาจากของเดิมซึ่งมีลักษณะเป็นแถบสีแดงจะมีน้ำหนักมากโดยเฉพาะขณะฝนตก จึงไม่เหมาะสมในการนำไปใช้ อีกทั้งยังไม่สามารถสะท้อนแสงในเวลากลางคืนให้เห็นชัดเจน²⁰ ส่วนประเทศไทยนั้น ทางกรมตำรวจได้เคยมีการกำหนดคุณลักษณะของเชือกกันสถานที่เกิดเหตุเช่นกัน โดยได้กำหนดเป็นสายแถบโพลี โฟไฟลีน ความกว้าง 2 นิ้ว ความหนาประมาณ 1 มิลลิเมตร มีความยาวเส้นละ 25 เมตร สายแถบมีลักษณะสีขาวสลับแดงมักเป็นลายหมากรุกในแนวทแยงกลางของสายแถบทั้งสองด้านแบบเหลื่อมกันไป ความยาวของแต่ละช่องประมาณ 1 นิ้ว ความกว้างประมาณ 1 นิ้ว ลักษณะโดยทั่วไปคล้ายคลึงกับของประเทศอังกฤษ หากแต่การดำเนินการทางปฏิบัติของไทยยังไม่จริงจังกับเรื่องนี้มากนัก แม้ว่ากองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง กรมตำรวจ เคยมีแนวคิดที่ต้องการให้มีกฎหมายรองรับเกี่ยวกับเชือกกันสถานที่เกิดเหตุไว้โดยตรงก็ตาม

¹⁰ วิลเลียม ดับเบิลยู โทนี. อดีตผู้บัญชาการตำรวจและดับเพลิงเซตคอมเมอร์ซ์ ทาวเวอร์ เมืองโอคแลนด์ มลรัฐมิชิแกน สหรัฐอเมริกา. สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2540.

²⁰ คุณิโอะ โดจิมา. ผู้เชี่ยวชาญด้านตรวจสถานที่เกิดเหตุและภาพถ่าย. สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2540.

3.5 อำนาจของเจ้าหน้าที่ในการรักษาสถานที่เกิดเหตุ

คู่มือภาคสนามของกองทัพบกสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่สารวัตรทหารคนแรกไปถึงสถานที่เกิดเหตุ เป็นผู้ทำหน้าที่สำคัญในการป้องกันสถานที่เกิดเหตุไว้ อันเป็นการคุ้มครองวัตถุพยานซึ่งจะถูกตรวจสอบรายละเอียดโดยเจ้าหน้าที่สืบสวนที่ไปตรวจสถานที่เกิดเหตุและหรือจะถูกตรวจสอบในห้องปฏิบัติการ²¹ และดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า เทคนิคแนวทางการปฏิบัติในคู่มือภาคสนามของกองทัพบกสหรัฐอเมริกาดังกล่าว ทางฝ่ายตำรวจของสหรัฐอเมริกาก็ได้นำไปปฏิบัติอย่างกว้างขวางซึ่งในกรณีของการรักษาสถานที่เกิดเหตุก็เช่นกัน โดยปรับให้เจ้าหน้าที่ที่ไปถึงสถานที่เกิดเหตุก่อนอันหมายถึงตำรวจสายตรวจ (Police Patrol) เป็นผู้ทำหน้าที่ในการรักษาสถานที่เกิดเหตุ แต่เมื่อเจ้าหน้าที่สืบสวนเดินทางมาถึง หากเห็นว่าสถานที่เกิดเหตุยังไม่ได้รับการป้องกันอย่างเพียงพอ ก็จะสั่งให้ฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการ²² เช่น ให้นักประชาชนออกห่างไปจากที่เกิดเหตุ เป็นต้น

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าผู้ที่ทำหน้าที่ในการรักษาสถานที่เกิดเหตุก็จะหมายถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจและเจ้าหน้าที่สืบสวนนั่นเอง โดยทางด้านประเทศญี่ปุ่นก็กล่าวไว้ทำนองเดียวกันว่า บรรดาตำรวจสืบสวนหรือตำรวจสายตรวจ ต้องมีหน้าที่ทำการรักษาสถานที่เกิดเหตุให้คงสภาพเดิมไว้ให้มากที่สุด²³

²¹ US. Army, Law Enforcement Investigation, P.3(Part Four Chapter12)

²² Donald O Schultz, Crime Scene Investigation (New Jersey: Prentice-Hall, 1977), p.2

²³ บริษัทเช็ลลอน (ประเทศไทย) จำกัด, คู่มือการถ่ายภาพการพิสูจน์หลักฐาน, หน้า 38

ส่วนในทางวิชาการของไทยนั้น ทางกองทุนหลักฐาน กรมตำรวจ²⁴ ได้กำหนดไว้ว่า งานที่สำคัญที่สุดของเจ้าหน้าที่ตำรวจชุดแรกไม่ว่าชั้นยศใดก็ตามที่เข้าไปในสถานที่เกิดเหตุเป็นลักษณะเดียวกันหมด กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ดังกล่าวจะต้องคาดการณ์ไว้เสมอว่า จะต้องมียุทภูษานอยู่ในสถานที่เกิดเหตุเสมอ จึงมีหน้าที่รักษาสถานที่เกิดเหตุไว้เพื่อป้องกันการทำลายหรือการทำให้คุณค่าของวัตถุพยานในสถานที่เกิดเหตุลดน้อยลง โดยเฉพาะเกิดจากการกระทำของผู้ไม่เกี่ยวข้องหรือสมาชิกภายในครอบครัวนั้น

เมื่อผู้ชำนาญมาถึงสถานที่เกิดเหตุแล้ว การสิ่งการต่าง ๆ เพื่อรักษาสถานที่เกิดเหตุเป็นหน้าที่ของผู้ชำนาญ เจ้าหน้าที่ตำรวจในสถานที่เกิดเหตุขณะนั้นจะต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด ผู้ที่จะสามารถเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุได้นั้น จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้ชำนาญก่อนแม้ว่าจะจะเป็นเจ้าหน้าที่ระดับสูงก็ตาม การปฏิบัติตนของเจ้าหน้าที่ผู้ได้รับอนุญาตให้เข้าไปในสถานที่เกิดเหตุนั้น จะต้องจำกัดการเคลื่อนที่ของตนและไม่จับต้องหรือเคลื่อนย้ายสิ่งใดในสถานที่เกิดเหตุโดยเด็ดขาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีเกี่ยวกับชีวิตหรือคดีที่มีความสำคัญมาก ๆ ทั้งนี้ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การเคลื่อนย้าย เคลื่อนที่หรือจับต้องสิ่งใดโดยขาดซึ่งความระมัดระวัง จะเป็นการทำลายวัตถุพยานหรือเพิ่มเติมวัตถุพยานในสถานที่เกิดเหตุ

แต่อย่างไรก็ตาม การสั่งการของผู้ชำนาญข้างต้นต่อเจ้าหน้าที่ระดับสูงของไทยถือว่าเป็นเพียงการยอมรับในทางวิชาการเท่านั้น ส่วนในทางปฏิบัติมิได้ยึดถือโดยเคร่งครัดมากเท่าใดนัก จึงสมควรที่จะได้มีการพิจารณากำหนดกฎเกณฑ์ตลอดจนระเบียบปฏิบัติในกรณีเช่นนี้ต่อไป แม้จากการศึกษาจะพบว่าทั้งประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่น ก็ได้มีกฎหมาย ตลอดจนระเบียบข้อบังคับในเรื่องนี้เช่นกัน หากแต่ว่าในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ระดับสูงซึ่งไม่มีหน้าที่โดยตรง จะไม่เข้าไปแทรกแซงการปฏิบัติงานของผู้ชำนาญ

²⁴ กรมตำรวจ, กองทุนหลักฐาน, คู่มือการตรวจพิสูจน์หลักฐาน, หน้า 7-8

ผู้เชี่ยวชาญ (Expert) เป็นชื่อเรียกอย่างกว้างๆ ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติการเกี่ยวกับการตรวจพิสูจน์ร่องรอยหรือวัตถุพยาน ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเรียก ว่า "ผู้ชำนาญการพิเศษ" ตามมาตรา 243²⁵ และการที่จะเป็นผู้ชำนาญการพิเศษหรือถือได้ว่าเป็นผู้ชำนาญการพิเศษนั้นเกิดขึ้นได้สองทาง คือ²⁶

1. เรียนรู้จากตำรา
2. เรียนรู้จากการปฏิบัติการด้วยตนเอง จนเกิดความชำนาญเชี่ยวชาญใน ศาสตร์นั้น ๆ

ตามหลักทั่วไปที่ศาลส่วนมากใช้กันก็คือการที่จะอ้างว่าเป็นผู้ชำนาญการพิเศษโดย เล่าเรียนมาจากตำรานั้น จะต้องมีการประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตรจากสำนักที่ประสาทวิชา นั้น ๆ รับรองวิทยฐานะเช่นนั้น มิฉะนั้นจะถือว่าเป็นผู้ชำนาญการพิเศษในวิชานั้นไม่ได้ และข้อเท็จจริงอันนี้ก็น่าสืบให้ปรากฏในสำนวนความด้วย ส่วนการที่จะอ้างว่าเป็นผู้ ชำนาญการพิเศษโดยการปฏิบัตินั้น ไม่ว่าจะการเรื่อนรู้จะสอนในทางทฤษฎีจากตำราด้วย

²⁵ มาตรา 243 "ผู้ใดโดยอาชีพหรือมิใช่ก็ตาม มีความชำนาญพิเศษในการ ใด ๆ เช่นในทางวิทยาศาสตร์ ศิลป ฝีมือ พาณิชยกรรม การแพทย์ หรือกฎหมายต่าง ประเทศ และซึ่งความเห็นของเขานั้นอาจมีประโยชน์ในการวินิจฉัยคดี ในการสอบสวน ได้ส่วนมูลฟ้องหรือพิจารณา อาจเป็นพยานในเรื่องต่าง ๆ เป็นต้นว่า ตรวจร่างกาย หรือ จิตของผู้เสียหาย ผู้ต้องหาหรือจำเลย ตรวจลายมือ ทำการทดลองหรือกิจการอย่างอื่น ๆ ศาลจะให้ผู้ชำนาญการพิเศษทำความเห็นเป็นหนังสือก็ได้ แต่ต้องให้มาเบิก ความประกอบหนังสือนั้น ให้ส่งสำเนาหนังสือดังกล่าวแก่คู่ความทราบล่วงหน้า ไม่น้อยกว่า สามวันก่อนวันเบิกความ"

²⁶ ประมุข สุวรรณศรี, "พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์", บทบัญญัติ
25(มกราคม 2511): หน้า 35

หรือไม่ก็ตาม ก็อาจอ้างได้ว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญพิเศษได้คืออ้างการชำนาญจากทางปฏิบัติ เพราะฉะนั้นในประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 243 จึงเรียกว่าผู้เชี่ยวชาญพิเศษ คือถือเอาความชำนาญเป็นเกณฑ์

The Federal Rules of Evidence ได้บัญญัติคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญไว้ในข้อ 702 ว่า ถ้าหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ ทางเทคนิค หรือความรู้เฉพาะด้านอื่น ๆ จะช่วยทำให้มีความเข้าใจถึงพยานหลักฐาน หรือทำให้วินิจฉัยข้อเท็จจริงในประเด็นได้ พยานผู้มีความรู้ในฐานเป็นผู้เชี่ยวชาญโดยความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ การฝึก หรือ การศึกษา จะให้การในเรื่องนั้น ๆ ก็ได้ ในรูปแบบของความเห็นหรือประการอื่น²⁷

ดังนั้น เจ้าหน้าที่งานตรวจสถานที่เกิดเหตุของกองพิสูจน์หลักฐาน หรือของกอง วิชาการเขตต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น แม้เจ้าหน้าที่บางนายไม่มี ปริญญาบัตรอันเป็นคุณวุฒิในทางวิทยาศาสตร์ แต่ก็ถือได้ว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญพิเศษได้โดยทาง ปฏิบัติ อันเกิดจากการฝึกฝนจนมีความชำนาญ ส่วนการที่แพทย์เข้าร่วมกับพนักงานสอบสวน ทำการชันสูตรพลิกศพในสถานที่เกิดเหตุตามมาตรา 150²⁸ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา

²⁷ แปลมาจากคำว่า "If scientific, technical, or other specialized knowledge will assist the trier of fact to understand the evidence or to determine a fact in issue, a witness qualified as an expert by knowledge, skill, experience, training, education may testify thereto in the form of an opinion or otherwise.

²⁸ มาตรา 150 "ให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่กับสาธารณสุขจังหวัด หรือแพทย์ประจำสถานีอนามัย หรือแพทย์ประจำโรงพยาบาล เป็นผู้ชันสูตรพลิกศพโดยเร็ว และให้กัปตันการทะเลเอือตแห่งการชันสูตรนั้นไว้ ถ้าบุคคลดังกล่าวไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ใช้เจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขประจำท้องที่หรือแพทย์ประจำตำบล..."

ความอาญานั้น ส่วนใหญ่ไม่ได้มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพ แม้แต่ผู้ที่เรียนสำเร็จแพทยศาสตร์บัณฑิตใหม่ ๆ ก็ยังขาดประสบการณ์ในการชันสูตรพลิกศพหรือแพทย์บางคนทำงานนานแต่ก็ไม่เคยได้ชันสูตรพลิกศพ และที่สำคัญผู้ที่เป็นเจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขประจำท้องที่หรือแพทย์ประจำตำบล ก็มิได้เป็นแพทย์แต่อย่างใด ดังนั้นจะให้เจ้าพนักงานฝ่ายแพทย์ดังกล่าวเป็นผู้ชำนาญการพิเศษย่อมเป็นไปได้ โดยแท้จริงแล้วการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายแพทย์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 เป็นแต่เพียงการดูศพเป็นหลัก แต่ถ้าจำเป็นต้องผ่าศพตรวจเพื่อพบเหตุของการตายแล้วต้องดำเนินการอีกขั้นตอนหนึ่ง กล่าวคือ ผู้ทำการชันสูตรพลิกศพเองจะส่งศพไปยังแพทย์หรือพนักงานแยกขาดของรัฐบาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 151²⁰ ซึ่งแพทย์ตามมาตรา 151 นั้นเองจะอยู่ในฐานะผู้ชำนาญการพิเศษ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ฝ่ายแพทย์ที่ไปร่วมตรวจชันสูตรกับพนักงานสอบสวนยังสถานที่เกิดเหตุและทำรายงานการชันสูตรพลิกศพนั้นจะอยู่ในฐานะประจักษ์พยาน³⁰ มิใช่ฐานะพยานผู้ชำนาญการพิเศษแต่อย่างใด

การรักษาสถานที่เกิดเหตุตามหลักวิชาการศึกษาที่ปฏิบัติคือ ดำรงไว้ที่รับแจ้งเหตุและไปถึงสถานที่เกิดเหตุก่อน จะต้องพยายามรักษาสถานที่เกิดเหตุไว้ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ที่สุด โดยอาจใช้เชือกมาล้อมสถานที่เกิดเหตุ เอาโต๊ะหรือเก้าอี้มาตั้งขวางเพื่อป้องกันผู้ไม่เกี่ยวข้องมิให้เข้าไปในที่เกิดเหตุ หากมีเจ้าหน้าที่หลายคน ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงในที่เกิดเหตุต้อง

²⁰ มาตรา 151 "ในเมื่อมีการจำเป็นเพื่อพบเหตุของการตาย เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจสั่งให้ผ่าศพแล้วแยกขาดส่วนใด หรือจะให้ส่งทั้งศพหรือบางส่วนไปยังแพทย์หรือพนักงานแยกขาดของรัฐบาลก็ได้

³⁰ รุจิรัตน์ ชุมวรเดช, "พยานผู้ชำนาญการพิเศษในคดีอาญา", (วิทยานันทน์ปริญญานิติศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิ. ๓ เสนอที่นิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 123

คอยควบคุมอำนาจการให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยคอยควบคุมให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายสาธิตตรวจสอบที่เกิดเหตุไว้ และปล่อยให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายสืบสวน เจ้าหน้าที่ผู้ชำนาญด้านพิสูจน์หลักฐานและพนักงานสอบสวน เข้าไปทำงานในสถานที่เกิดเหตุ พร้อมทั้งสั่งการให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายจรรยาบรรณตรวจสอบด้านการจรรยาบรรณที่ผ่าน³¹ อันถือได้ว่าเป็นแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมและสอดคล้องกับหลักวิชาการตามที่ได้ศึกษามาแล้วข้างต้น

ส่วนแนวทางด้านกฎหมายที่จะนำมาคุ้มครองดูแลรักษาสถานที่เกิดเหตุนั้น ก่อนอื่นต้องยอมรับว่าสาเหตุที่ทำให้สถานที่เกิดเหตุได้รับความเสียหายนั้นมิได้อยู่หลายประการด้วยกัน แต่เฉพาะสาเหตุที่เกิดจากกระทำของมนุษย์เท่านั้นที่กฎหมายจะเข้าไปดูแลได้ โดยการให้อำนาจเจ้าพนักงานในการสั่งห้ามผู้ไม่เกี่ยวข้องเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยมิได้บัญญัติให้อำนาจเจ้าพนักงานในการสั่งห้ามเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุไว้โดยตรง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กลับบัญญัติให้อำนาจพนักงานสอบสวนไว้เฉพาะการสั่งห้ามบุคคลใด ๆ ออกจากบ้านเรือนหรือสถานที่ใด ๆ ตามมาตรา 137 เท่านั้น

จากการศึกษากฎหมายของต่างประเทศพบว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่น ได้บัญญัติให้อำนาจเจ้าพนักงานไว้ทั้งการสั่งทั้งห้ามออกและห้ามเข้า ตามมาตรา 112 ดังต่อไปนี้

"ในระหว่างการปฏิบัติตามหมายยึดหรือหมายค้น ผู้ใดก็ตามอาจถูกห้ามเข้าหรือออกจากสถานที่นั้นได้ เว้นแต่ไม่ได้รับอนุญาต

ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งห้ามตามวรรคก่อนอาจถูกจับไว้และออกไปหรือจัดให้อยู่ภายใต้

³¹ พงศ์วัฒน์ ฉายาพันธ์, ความรู้เบื้องต้นการสืบสวนอาชญากรรม, หน้า 136

ไว้การดูแล จนกระทั่งเสร็จสิ้นการปฏิบัติหน้าที่”³²

การห้ามเข้าสถานที่ตามมาตรา 112 นั้น เป็นหลักการสำคัญในการรักษาสถานที่เกิดเหตุดังที่กล่าวมาแล้ว โดยที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่น มาตรา 222 ได้บัญญัติให้นำมาตรการตามมาตรา 112 ไปบังคับใช้กับมาตราอื่นได้ด้วย ซึ่งบัญญัติว่า

“บทบัญญัติในมาตรา 99, 100, มาตรา 102 ถึง 105, มาตรา 110 ถึง 112, มาตรา 114, 115, และมาตรา 118 ถึง 124 จะใช้บังคับโดยอนุโลมสำหรับการยึดอาชญาของกลาง หรือการค้น ที่ดำเนินการโดยพนักงานอัยการ เลขานุการสำนักงานอัยการ หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ ตามบทบัญญัติมาตรา 218, 220, และมาตราก่อน; และมาตรา 110, 112, 114, 118, 129, 131, และมาตรา 137 ถึง 140 สำหรับการตรวจที่ปฏิบัติตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในมาตรา 218, 220: โดยมีข้อแม้ว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นอาจจะไม่ปฏิบัติตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในมาตรา 122 ถึง 124”³³

³²Article 112 During the execution of a warrant for seizure or search, any person may be prohibited from entering or leaving such place without obtaining the permission therefor.

2. Any person who does not comply with such prohibition as mentioned in the preceding paragraph may be expelled, or placed under guard until the execution ends.

³³Article 222 The provisions of Article 99, 100, Article 114, 115, and regard to the impoundage or search to be conducted by a public procurator, a secretary of the public procurator's office, or a policeman in accordance with the provisions of

ตามบทบัญญัติมาตรา 222 แสดงให้เห็นว่า การที่จะสั่งห้ามเข้าหรือห้ามออกจาก สถานที่เกิดเหตุได้นั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจจะมีอำนาจสั่งการดังกล่าวได้เมื่อเป็นกรณี ดำเนิน การยึด การค้นหรือการตรวจ ตามหมายศาลซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 218 ว่า

"พนักงานอัยการ เลขานุการสำนักงานอัยการ หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ เมื่อ เห็นว่ามีความจำเป็นต่อการสืบสวนการกระทำความผิด อาจทำการยึด ค้น หรือตรวจ ภาย ใต้หมายที่ออกโดยศาล"³⁴

หากเป็นกรณีของการยึด การค้นหรือการตรวจ โดยไม่จำเป็นต้องมีหมายนั้นต้องเป็น กรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ทำการจับกุมตัวผู้ต้องหาไว้แล้ว จึงจะมีอำนาจทำการยึด ทำการ ตรวจหรือค้น ณ สถานที่ที่จับกุมนั้น ได้ตาม มาตรา 220(2) ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

"เมื่อพนักงานอัยการ เลขานุการสำนักงานอัยการหรือตำรวจ ทำการจับกุม ผู้ต้องหาตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 199 หรือจับกุมผู้กระทำความผิดซึ่งหน้า ในกรณีจำเป็นอาจทำ

Article 218, 220, and the preceding Article; and of Article 110, 112, 114, 118, 129, 131, and Article 137 to 140 inclusive, to the inspection to be done thereby in accordance with the provisions of Article 218, or Article 220: Provided, That a policeman may not take such measures as prescribed in Article 112 to 124 inclusive.

³⁴Article 218 A public procurator, a secretary of the public procurator's office, or a police may, when it is necessary with respect to the investigation of offense, make seizure, search, or inspection under a warrant issued by a judge.

การยึด ค้นหรือตรวจ สถานที่เดียวกันกับการจับกุม ในทำนองเดียวกันนี้จะนำไปใช้ในกรณี
การจับกุมผู้ต้องหา ด้วยความจำเป็นตามมาตรา 210"³⁵

ส่วนการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจอาจเป็นการจับกุมตาม มาตรา 199³⁶ เป็น

³⁵Article 220 In case it is necessary at the time when a public procurator, a secretary of the public procurator' office, or a policeman arrests the suspect in accordance with the provisions of Article 199, or arrests a flagrant offender, he may take the measures as mentioned hereunder: The apply in such cases as it is necessary in the case of arresting the suspect in accordance with the provisions of Article 210.

(2) To seize, search or inspect at the very spot of the arrest.

³⁶Article 199 A public procurator, a secretary of the public procurator's office, or a policeman may, in case it shall have reason to believe that the suspect has committed an offense arrest him upon a warrant for arrest issued beforehand by a judge : provided, That as to the offenses punishable by fine for not more than five hundred yen, penal detention, or minor fine, the suspect may be arrested only when he has no fixed dwelling, or fails to comply with such appearance as stipulated in the preceding Article without justifiable reasons."

การจับกุมตามหมายจับ ซึ่งได้บัญญัติไว้ดังนี้

"พนักงานอัยการ เลขานุการสำนักงานอัยการหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ อาจจับกุมผู้ต้องหาตามหมายที่ออกโดยศาล ในกรณีมีเหตุผลเชื่อว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด ถ้าหากว่าโทษที่ผู้กระทำความผิดสมควรจะได้รับโดยปรับไม่เกินห้าร้อยบาท กักขัง หรือปรับเล็กน้อย ผู้ต้องหาอาจถูกจับกุมเมื่อเขาไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือไม่มาตามคำร้องขอในมาตราก่อน โดยปราศจากเหตุผลซึ่งสามารถแก้ตัวได้"

สำหรับการจับกุมด้วยความจำเป็นตาม มาตรา 210³⁷ นั้น เป็นกรณีความผิดที่มีโทษหนักและไม่สามารถขอหมายจับได้ทันที ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

"พนักงานอัยการ เลขานุการสำนักงานอัยการหรือตำรวจ อาจทำการจับกุมผู้

³⁷Article 210 A public procurator, a secretary of the public procurator's office, or a policeman may, when there exist sufficient reason to suspect has committed a crime punishable by death penalty or life imprisonment, or penal seritude or imprisonment for the maximum period of more than three years and exigency is required, and the request for a warrant for arrest of a judge may not be obtained, arrest him by informing of the reason therefor. In this case, the procedure for the request for a warrant for arrest of arrest of a judge shall be taken immediatellyis not issued, the suspect shall immediately. When a warrant for arrest is not issued, the suspect shall immediately be released."

ต้องสงสัยเมื่อมีเหตุผลเพียงพอว่าได้กระทำความผิดซึ่งสมควรได้รับโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือการจำคุกและให้ทำงานหนัก หรือจำคุกชั้นสูงเกิน 3 ปี และการขอลาออกจากศาลอาจไม่สามารถเอามาได้ทัน ในกรณีนี้กระบวนการขอลาออกจะถูกล้มเลิกการทันทีเช่นกัน หากศาลไม่ออกหมายจับ ผู้ต้องสงสัยจะถูกปล่อยตัวทันทีเช่นกัน”

ข้อสรุปมาตรา 112 ก็คือได้บัญญัติให้อำนาจเจ้าหน้าที่ไว้โดยตรง ในการสั่งห้ามบุคคลใด ๆ เข้าไปในหรือออกมาจากสถานที่เกิดเหตุ ระหว่างปฏิบัติการตามหมายยึด หรือหมายค้น อีกทั้งยังสามารถนำวิธีการห้ามเข้าห้ามออกดังกล่าวปรับใช้กับกรณีการยึด การค้น หรือการตรวจของเจ้าหน้าที่ตามหมายศาลในมาตรา 218 แต่อำนาจตามมาตรา 112 และมาตรา 218 ต้องเป็นการปฏิบัติตามหมายศาลเท่านั้น หากกรณีไม่มีหมายของศาล ต้องเป็นไปตามมาตรา 220 คือมีการจับกุมตัวผู้ต้องหาได้แล้วจึงจะสามารถทำการยึด ตรวจหรือค้น สถานที่ที่จับกุมตัวได้ พร้อมทั้งสามารถออกคำสั่งห้ามเข้าหรือห้ามออกในระหว่างการยึด การตรวจหรือค้นดังกล่าว หากเป็นกรณีไม่มีการจับกุมเกิดขึ้น อีกทั้งไม่มีหมายของศาลแล้ว กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่นไม่ได้บัญญัติให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการออกคำสั่งห้ามเข้าหรือห้ามออก ตลอดจนมีอำนาจในการจับไล่หรือควบคุมตัวไว้ จนกว่าเสร็จสิ้นการปฏิบัติหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน

แต่อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการรักษาความปลอดภัยสาธารณะแห่งชาติได้วางระเบียบเกี่ยวกับการรักษาสถานที่เกิดเหตุไว้โดยเฉพาะ ในข้อที่ 87 ข้อที่ 88 และข้อย่อย ดังนี้

ข้อ 87 (อาณาเขตของที่เกิดเหตุที่ต้องรักษาไว้)

“เจ้าหน้าที่ต้องกำหนดอาณาเขตของสถานที่เกิดเหตุไว้อย่างกว้างๆ ไม่ใช่กำหนดเฉพาะจุดเกิดเหตุเท่านั้น เพื่อใช้ในการค้นหาข้อมูล”

ข้อ 88 (การจัดการเพื่อรักษาสถานที่เกิดเหตุ)

“เมื่อเจ้าหน้าที่กำหนดอาณาเขตที่ต้องรักษาเอาไว้แล้ว ต้องจัดการบ่งชี้โดยทันทีเพื่อไม่ให้มีผู้บุกรุก. เข้าไปตามอำเภอใจ ในกรณีนี้หากมีผู้อยู่ในบริเวณที่เกิดเหตุหรือบริเวณใกล้เคียง ต้องแสดงชื่อและที่อยู่ของบุคคลคนนั้นเอาไว้อย่างชัดเจน ส่วนข้อมูล

ที่ค้นพบในสถานที่เกิดเหตุจะต้องรักษาให้คงสภาพอยู่เช่นเดิมด้วยวิธีการที่เหมาะสม เพื่อให้พ้นจากสิ่งซึ่งจะทำให้คุณสมบัติเปลี่ยนแปลง รูปลักษณะเปลี่ยนไปหรือไม่ก็ถูกทำลาย อย่างเช่น แสง หรือน้ำฝน"

ข้อปลีกย่อย (การกำหนดผู้ที่รับผิดชอบในการดูแลสถานที่เกิดเหตุ)

"ถ้าเป็นคดีสำคัญซึ่งคาดหมายได้ว่า จะต้องมีการสืบสวนอย่างเป็นพิเศษ ให้หัวหน้าแต่งตั้งผู้ที่จะเข้ามาดูแลสถานที่เกิดเหตุ นั้น ๆ อย่างเป็นทางการเป็นรายโดยทันที"

โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับใหม่ มาตรา 189³⁸ ก็ได้บัญญัติให้เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องยึดถือปฏิบัติ ตามระเบียบที่คณะกรรมการรักษาความปลอดภัยสาธารณะได้กำหนดขึ้นนั้น ดังนี้

"เจ้าหน้าที่ตำรวจจะปฏิบัติหน้าที่ของตนตามบทบัญญัติในกฎหมายอื่นด้วย หรือตามที่คณะกรรมการรักษาความปลอดภัยสาธารณะแห่งชาติ หรือคณะกรรมการรักษาความปลอดภัยสาธารณะระดับจังหวัดได้กำหนดไว้

เจ้าหน้าที่ตำรวจจะสืบสวนหาตัวผู้กระทำความผิด และพยานหลักฐาน เมื่อเห็นว่าการกระทำความผิด"

³⁸ Article 189 Any policeman shall perform his duties as prescribed in other laws, or as established by the National Public Safety Commission or the Prefecture Public Safety Commission.

2. Any policeman shall, when he considers that there exists an offense, investigate the offender and evidence.

ตามระเบียบคณะกรรมการรักษาความปลอดภัยประชาชนแห่งชาติในข้อที่ 87 อันเป็นข้อแนะนำเจ้าหน้าที่ในการกำหนดเขตพื้นที่ของสถานที่เกิดเหตุไว้อย่างกว้าง ๆ ไม่ใช่เฉพาะจุดเกิดเหตุนั้น ตรงกับหลักการทั่วไปในการรักษาสถานที่เกิดเหตุของกองพิสูจน์หลักฐาน กรมตำรวจ ที่ว่าการรักษาสถานที่เกิดเหตุควรใช้เชือกกันพื้นที่ให้กว้างมากพอ พื้นที่ดังกล่าวรวมถึงเส้นทางที่คนร้ายใช้เป็นทางเข้าออก และควรกั้นสถานที่เกิดเหตุให้มีบริเวณกว้างไว้ก่อนดีกว่ากั้นไว้แคบ

ส่วนการจัดการเพื่อรักษาสถานที่เกิดเหตุตามข้อ 88 ต้องได้ดำเนินการกำหนดอาณาเขตของสถานที่ที่จะทำการรักษาไว้เรียบร้อยแล้ว โดยประเด็นสำคัญของระเบียบข้อ 88 เป็นเรื่องการบ่งชี้เพื่อมิให้ผู้อื่นเข้าไปตามอำเภอใจ หากเจ้าหน้าที่ได้บ่งชี้อาณาเขตของสถานที่ที่ต้องรักษาไว้แล้ว ถือได้ว่าอาณาเขตที่เจ้าหน้าที่ได้บ่งชี้แล้ว เป็นสถานที่เกิดเหตุ นับแต่เวลานั้น หากผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้าไปในอาณาเขตที่บ่งชี้โดยมิได้รับอนุญาต อาจมีความผิดทางอาญา ซึ่งจะได้กล่าวในบทต่อไป จึงตอบคำถามได้ว่าเมื่อไรจึงจะถือว่าเป็นสถานที่เกิดเหตุซึ่งคำตอบคือ เมื่อเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ในการรักษาสถานที่เกิดเหตุ ได้ทำการบ่งชี้อาณาเขตของสถานที่ที่จะรักษาไว้แล้ว นั้นเอง

สำหรับข้อปลีกย่อยนั้น เป็นกรณีที่มีกำหนดตั้งผู้รับผิดชอบในการรักษาสถานที่เกิดเหตุไว้โดยเฉพาะในคดีสำคัญ ๆ เหตุผลคือ ทำให้การรักษาสถานที่เกิดเหตุมีประสิทธิภาพ เนื่องจากในคดีสำคัญจะมีผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายเข้าไปดำเนินการในสถานที่เกิดเหตุ ทำให้บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องอาจแอบแฝงเข้าไปได้ อีกทั้งการตรวจค้นสถานที่เกิดเหตุมักใช้เวลานาน หากไม่กำหนดหน้าที่ไว้เป็นการเฉพาะตัวอาจทำให้เกิดการละทิ้งหน้าที่ในการรักษาสถานที่เกิดเหตุขึ้นได้ โดยปกติหากเกิดเหตุภายในบ้านเรือนผู้บังคับบัญชาที่อาจสั่งการให้เจ้าหน้าที่สายตรวจหนึ่งนายประจำจุดประตูทางเข้าออกเป็นต้น

ระเบียบการรักษาสถานที่เกิดเหตุซึ่งคณะกรรมการรักษาความปลอดภัยสาธารณะแห่งชาติดังกล่าวไม่มีใช้กฎหมาย หากแต่ มาตรา 189 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น ได้บังคับให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องปฏิบัติตาม จึงเห็นได้ว่าโดยเนื้อหาแล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจของญี่ปุ่นมีอำนาจตามกฎหมายในการสั่งห้ามผู้ไม่เกี่ยวข้องเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุได้ แต่จากการศึกษากฎหมายการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ (The Police Duties

Execution Law) อันถือว่าเป็นกฎหมายอื่นตาม มาตรา 189 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญาญี่ปุ่น ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องปฏิบัติตาม โดยเป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงวิธีการอันจำเป็นสำหรับให้เจ้าหน้าที่ตำรวจปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ตามอำนาจหน้าที่ในการป้องกันชีวิตทรัพย์สินของประชาชน ป้องกันอาชญากรรม ตลอดจนในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม แต่ปรากฏว่ากฎหมายการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ ก็ได้บัญญัติวิธีการรักษาสถานที่เกิดเหตุไว้แต่อย่างใด

แต่จากการศึกษากฎหมายของสหรัฐอเมริกา พบว่าการรักษาสถานที่เกิดเหตุเป็นเรื่องการสืบสวนเบื้องต้น (Primary Investigation) อันเป็นการสืบสวนเมื่อความผิดเกิดขึ้นแล้วและโดยทั่วไปการสืบสวนเบื้องต้นประกอบไปด้วยกิจกรรมสำคัญอยู่ 4 ประการด้วยกัน คือ การรักษาสถานที่เกิดเหตุ การยอมรับพยาน การรวบรวมพยาน การตรวจสอบและประเมินค่าพยาน

"Generally, preliminary investigation of a crime scene involves four major types of activities."³⁰

1. Protection of the crime.
2. Recognition of the evidence.
3. Collection and preservation of the evidence.
4. Expert examination and evaluation of the evidence.

ผู้ศึกษาเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งว่า การรักษาสถานที่เกิดเหตุเป็นเรื่องการสืบสวน

³⁰John N. Ferdico, Criminal Procedure For The Law Enforcement Officer, 2(Minnesota: West Publishing, 1979), p. 325

กล่าวคือ แม้ว่าการรักษาสถานที่เกิดเหตุมิได้เป็นกริยาอาการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิดชัดเจน หากแต่ว่าการที่จะสามารถแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้นั้น จะต้องทำการรวบรวมสิ่งต่าง ๆ ที่เชื่อได้ว่าเกี่ยวข้องกับ การกระทำผิดและจะทราบแน่ชัดก็ต่อเมื่อได้ทำการตรวจสอบและประเมินค่าพยานนั้นแล้ว ซึ่งก่อนที่จะรวบรวมพยานหลักฐานมาได้ก็จำเป็นต้องทำการรักษาสถานที่เกิดเหตุขึ้นไว้ก่อน เพื่อให้พยานหลักฐานนั้น ๆ เสียหายหรือสูญหายไป ชิ้นตอนต่าง ๆ จึงอยู่ในขอบเขตการเคี่ยวกัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ โดยเฉพาะหากละเว้นเสียซึ่งการรักษาสถานที่เกิดเหตุก็อาจ ทำให้การแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานไร้ผล จึงกล่าวโดยรวมได้ว่ากิจกรรมทั้ง 4 ข้อนั้น เป็นขอบเขตการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน หรือเป็นการสืบสวนตามมาตรา 2(10) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นเอง และจากการศึกษาหลักการสืบสวนเบื้องต้นของหน่วยตำรวจชिकाโก มลรัฐอิลลินอยส์⁴⁰ อันเป็นแบบอย่างที่มีสมถะปฏิบัติ ในวงการตำรวจสหรัฐอเมริกาอย่างกว้างขวางนั้น ก็พบว่าการรักษาสถานที่เกิดเหตุเป็น หลักการสำคัญประการหนึ่งของการสืบสวนเบื้องต้นเช่นกัน

ดังนั้น ในการรักษาสถานที่เกิดเหตุของเจ้าพนักงานก็โดยอาศัยอำนาจสืบสวนคดีอาญาตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 17 ที่บัญญัติให้ตำรวจมีอำนาจสืบสวนคดีอาญาได้ หรือตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 189 วรรคสอง ซึ่งได้บัญญัติไว้ทำนองเดียวกับมาตรา 17 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยว่า เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจพิจารณาแล้วว่ามี การกระทำความผิดเกิดขึ้น ก็ จะทำการสืบสวนหาตัวผู้กระทำความผิดและพยานหลักฐาน

ส่วนกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของมลรัฐในสหรัฐอเมริกา จากการศึกษาใน

⁴⁰ ประเสริฐ เมฆมณี, ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม (กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, 2523), หน้า 206

หลายมลรัฐพบว่า มิได้บัญญัติให้เจ้าหน้าที่สืบสวน (Investigator) หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ในการรักษาสถานที่เกิดเหตุ มีอำนาจสืบสวนคดีอาญาไว้ชัดเจนเหมือนเช่นที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยหรือญี่ปุ่น กล่าวคือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแห่งมลรัฐแคลิฟอร์เนีย บัญญัติไว้ในมาตรา 14734 เพียงว่า ผู้สืบสวนมีอำนาจ ในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย (Peace Officer) ซึ่ง Black'Law Dictionary ได้ให้ความหมายของ Peace Officer ว่าเป็นผู้หน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมตลอดจนมีอำนาจในการจับกุมผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดด้วย ทั้งนี้ผู้ศึกษาเห็นว่าหากตีความตามตัวอักษรของคำว่า Investigator ก็คือ ผู้มีอำนาจในการสืบสวนคดีอาญานั้นเอง

อีกทั้ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแห่งมลรัฐนิวยอร์ก มาตรา 2.10 ก็ได้บัญญัติไว้ว่า

"แม้จะขัดต่อกับบัญญัติของกฎหมายทั่วไป กฎหมายพิเศษ หรือกฎหมายท้องถิ่นก็ตาม บุคคลต่อไปนี้เท่านั้น ที่จะ เป็นเจ้าหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย

1. เจ้าหน้าที่ตำรวจของเมือง หรือหมู่บ้าน โดยมีข้อแม้ว่าการแต่งตั้งไม่ขัดต่อกฎหมายท้องถิ่น

3. เจ้าหน้าที่สืบสวน."⁴¹

⁴¹Section 2.10 Persons designated as peace officers.

Notwithstanding the provision of any general, special or local law or charter to the contrary, only the following persons shall have the powers of, and shall be peace officers:

1. Constables or police constables of a town or village, provided such designation is not inconsistent with local law.

3. Investigators of the office of the state commission of investigation.

แม้ว่ากฎหมายวิधिพิจารณาความอาญาของทั้ง 2 มลรัฐ มิได้บัญญัติให้เจ้าหน้าที่สืบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจสืบสวนคดีอาญาไว้อย่างชัดเจน แต่ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ในส่วนของเจ้าหน้าที่สืบสวนนั้น ย่อมมีอำนาจสืบสวนคดีอาญาได้โดยตรงอยู่แล้ว จึงจำต้องศึกษาต่อไปในด้านของฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งตามหลักวิชาการแล้วจะเป็นผู้มีหน้าที่รักษาสถานเกิดเหตุไว้แต่เบื้องต้น มีอำนาจสืบสวนคดีอาญาตามกฎหมายหรือไม่

ตามที่ Black'Law Dictionary ได้ให้ความหมายของ Peace Officer ว่าเป็นผู้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ฉะนั้น เจ้าหน้าที่สืบสวนและเจ้าหน้าที่ตำรวจ ก็ย่อมมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมเช่นกัน เพราะกฎหมายวิधिพิจารณาความอาญาของมลรัฐทั้งสองก็ได้บัญญัติ ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยดังกล่าว ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่สืบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจต่างก็มีอำนาจสืบสวนคดีอาญาได้ทั้งสิ้น เหตุผลก็คือวัตถุประสงค์ในการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานอันถือว่าเป็นการสืบสวนนั้น เจ้าหน้าที่สืบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจกระทำไป ก็เพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิดและรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน จึงกล่าวได้ว่างานสำคัญพื้นฐานประการหนึ่งของเจ้าหน้าที่ตำรวจคือ การสืบสวนคดีอาญา⁴² ซึ่งวัตถุประสงค์ของการสืบสวนคดีอาญาก็คือ การค้นหาความจริงและข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้นด้วยความระมัดระวังและเหมาะสม

แม้ว่ากฎหมายวิधिพิจารณาความอาญาในหลายมลรัฐตามที่ศึกษามา มิได้บัญญัติเป็นลาลักษณ์อักษรไว้ชัดเจนให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจสืบสวนคดีอาญาก็ตาม แต่ต้องยอมรับว่าระบบกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นระบบจารีตประเพณี (Common Law) ซึ่งเชื่อกันว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสืบสวนอาชญากรรม⁴³ โดยสังเกต

⁴² John P. Kenney, *The California Police* (Illinois: Charles C Thomas, 1964), P.43

⁴³ เอ็ดเวิร์ด เจมส์ มิชเชลล์. เจ้าหน้าที่ตำรวจประจำมลรัฐนิวยอร์ก (NYPD). สัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2540.

เห็นได้จาก เมื่อมีอาชญากรรมเกิดเหตุเกิดขึ้นที่ใด เจ้าหน้าที่ตำรวจสหรัฐอเมริกา มักจะทำการรักษาสถานที่เกิดเหตุแทบทุกครั้ง โดยนำเอาเชือกสำหรับกั้นสถานที่เกิดเหตุ (Police Line) มาล้อมสถานที่เกิดเหตุไว้ และได้ปฏิบัติกันมาช้านานเป็นสิบ ๆ ปีแล้วจนถึงปัจจุบันนี้ อันเป็นแบบอย่างให้ประเทศต่าง ๆ นำไปประยุกต์ใช้ ซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วยที่แนวโน้มจะนำอุปกรณ์ดังกล่าวมาใช้อย่างแพร่หลายในไม่ช้า หากว่าได้มีการศึกษาปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจนแล้วจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง และจากการค้นคว้าก็ไม่พบว่าประเทศสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่นหรือไทย ได้บัญญัติกฎหมายรองรับเชือกกั้นหรือ Police Line ไว้โดยเฉพาะแต่อย่างใด หากเปรียบเทียบกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานท้องถิ่น ตามมาตรา 40(2) แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 จะพบว่าพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร ได้บัญญัติให้พนักงานท้องถิ่น มีอำนาจออกคำสั่งห้ามมิให้บุคคลใดใช้ หรือเข้าไปในส่วนใด ๆ ของอาคารหรือบริเวณที่มีการก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน หรือเคลื่อนย้ายอาคาร โดยฝ่าฝืนกฎหมาย และจัดให้มีเครื่องหมายแสดงการห้ามนั้น ไว้ในที่เปิดเผย เห็นได้ง่าย ๗ อาคารหรือบริเวณดังกล่าว น่าจะถือได้ว่าเป็นแนวทางอย่างหนึ่งในการบัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจออกคำสั่งห้ามผู้ไม่เกี่ยวข้องเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุโดยตรง รวมถึงการบัญญัติกฎหมายรองรับเชือกกั้นสถานที่เกิดเหตุหรือ Police Line ตัวอย่างเช่น จัดให้มีเชือกกั้นสำหรับกั้นแสดงการห้ามเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุไว้ในที่เปิดเผยและให้เห็นได้ง่าย ๘ บริเวณสถานที่เกิดเหตุนั้น เป็นต้น

การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย มิได้กำหนดรายละเอียดหลักเกณฑ์และวิธีการสืบสวนไว้แน่ ผู้ศึกษาเห็นว่า เป็นไปตามแนวคิดว่าการสืบสวนเป็นการกระทำที่รัฐดำเนินการไปฝ่ายเดียวโดยไม่กระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพของบุคคลใด⁴³ ซึ่ง

⁴³ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายวิธีสบัญญัติ 3 หน่วยที่ 1-7, 10(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2537), หน้า 64

การกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการสืบสวน อาจทำให้เกิดความขัดข้องในการทำงานมากกว่าเกิดผลดี

3.6 แนวคิดว่าด้วยสิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับการรักษาสถานที่เกิดเหตุคดีอาญา

โดยทั่วไปมนุษย์มีสิทธิเสรีภาพที่จะไปไหนมาไหนหรือจะอยู่ที่ใดก็ได้ หากการกระทำนั้นไม่ต้องห้ามตามกฎหมาย ในการรักษาสถานที่เกิดเหตุอาจมีปัญหาคือโต้แย้งว่าการที่บุคคลจะเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุ พึงกระทำได้น้อยเพียงใด จึงควรศึกษาเบื้องต้นให้เข้าใจถึงความหมายของคำว่า "สิทธิ" และ "เสรีภาพ" ตลอดจนแนวความคิดไว้พอเป็นพื้นฐาน

3.6.1 ความหมายของคำว่าสิทธิ (Right) และเสรีภาพ (Liberty)

สิทธิ หมายถึง อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลคนหนึ่ง ในอันที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นอีกคนหนึ่งหรือหลายคนกระทำการบางอย่างบางประการ ให้เกิดประโยชน์แก่ตน โดยให้ละเว้นกระทำการบางอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น สิทธิของผู้เป็นเจ้าของบ้าน ย่อมมีอำนาจในอันที่จะใช้สอยและเสวยประโยชน์ในบ้านหลังนั้นรวมทั้งห้ามมิให้ผู้อื่นเข้าไปในบ้าน และใช้บ้านด้วยประการใด ๆ โดยมีขอบ

เสรีภาพ หมายถึง อำนาจของบุคคลในอันที่จะกำหนดตนเอง (Self-determination) เสรีภาพจึงเป็นอำนาจที่บุคคลมีอยู่เหนือตนเอง การที่กฎหมายรับรองเสรีภาพอย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่บุคคลย่อมมีผลก่อให้เกิดหน้าที่แก่ผู้อื่นด้วยเหมือนกัน แต่หน้าที่ที่เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นอันเนื่องมาจากการที่กฎหมายรับรองเสรีภาพให้แก่บุคคลหนึ่งนี้ เป็นแต่เพียงหน้าที่ที่จะต้องเคารพเสรีภาพของเขา ผู้ทรงเสรีภาพคงมีอำนาจตามกฎหมายแต่เพียงที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นละเว้นในการรบกวนขัดขวางการใช้เสรีภาพของตนเท่านั้น หากได้มีอำนาจตามกฎหมายที่จะเรียกให้ผู้อื่นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งมีลักษณะเป็นการส่งเสริมการใช้เสรีภาพของตนหรือเอื้ออำนวยให้ตนใช้เสรีภาพได้สะดวกขึ้นไม่

สิทธิกับเสรีภาพแม้จะคล้ายคลึงกัน ในข้อที่ว่าต่างก็เป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคล แต่ก็แตกต่างกันในข้อสาระสำคัญอันมีอาจมองข้ามเสียได้ คือ สิทธิเป็น

อำนาจของบุคคลในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำหรือละเว้นกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะเจาะจงให้เกิดประโยชน์แก่ตน ส่วนเสรีภาพเป็นอำนาจของบุคคลในอันที่จะกระทำในสิ่งที่ตนประสงค์ที่จะกระทำและที่จะไม่กระทำในสิ่งที่ตนไม่ประสงค์จะกระทำ แม้การมีอำนาจดังกล่าวจะมีผลก่อให้เกิดหน้าที่แก่ผู้อื่น หน้าที่นั้นก็เพียงแค่หน้าที่ที่จะต้องละเว้นจากการกระทำใด ๆ ที่เป็นอุปสรรคขัดขวางการใช้เสรีภาพของเขาเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ ก็ได้มีการใช้คำว่าสิทธิและคำว่าเสรีภาพปน ๆ กันไป⁴⁶

3.6.2 ความเป็นมาของแนวความคิดว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ

ความคิดที่ว่าแต่ละคนที่เกิดมาเป็นมนุษย์ มีสิทธิและเสรีภาพบางประการที่อาจยกขึ้นยื่นผู้อื่นและสังคมที่ตนอาศัยอยู่ได้ในมาแล้วตั้งแต่ในปลายยุคกรีก ว่าทุกคนเกิดมาตามธรรมชาตินั้นย่อมมีความเป็นอิสระและความเสมอภาคเท่าเทียมกัน

แต่อย่างไรก็ตามการมีชีวิตอยู่ในสภาวะธรรมชาติย่อมมีอันตราย ที่สำคัญก็คือการใช้สิทธิในร่างกายและทรัพย์สินที่แต่ละคนมีตามธรรมชาตินั้นขาดความแน่นอนชัดเจน และมักจะล่วงล้ำขอบเขตอันกระทบต่อสิทธิของผู้อื่นได้อยู่เสมอ นอกจากนี้ยังมีข้อขัดข้องเรื่องการบังคับตามสิทธิและการลงโทษเมื่อมีการฝ่าฝืนกฎหมายธรรมชาติ เพราะการที่ทุกคนต่างต้องทำหน้าที่พิพากษาคดีนิโทษของตน อาจมีคติทำการแก้แค้นทดแทนจนเกินความสมควรแก่เหตุได้ ดังนั้นเพื่อป้องกันความสูงเหิงและความไม่สงบเรียบร้อยต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสภาวะธรรมชาติ มนุษย์จึงสัญญาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมและจัดตั้งรัฐบาลขึ้นทำหน้าที่ปกครองคุ้มครองความยุติธรรม ตลอดจนรักษาความสงบเรียบร้อยในรูปของสัญญาประชาคม

สัญญาประชาคมตามคำอธิบายของ John Locke นั้น ราษฎรทั้งหลายย่อมสงวนสิทธิในชีวิต เสรีภาพและทรัพย์สิน อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติของมนุษย์ไว้ ราษฎรทั้งหลายเพียงแค่โอนอำนาจบังคับการตามกฎหมายธรรมชาติให้แก่รัฐ ที่ได้ตั้งขึ้น

⁴⁶ วรพจน์ วิศรุตนิษฐ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ, 1(กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2538), หน้า 16-17

ตามสัญญาที่เท่านั้น ด้วยเหตุนี้รัฐจึงเป็นรัฐที่มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย อำนาจความยุติธรรมและมีอำนาจจำกัด⁴⁰ ในกรณีที่รัฐบาลกล่าวร้ายสิทธิต่าง ๆ เหล่านี้ของราษฎรตามอำเภอใจ เท่ากับว่ารัฐบาลกระทำการเกินขอบอำนาจของตน ราษฎรจึงไม่จำเป็นต้องเคารพและเชื่อฟังรัฐบาลอีกต่อไป

คำสอนของ John Locke เป็นแรงบันดาลใจอย่างสำคัญ ต่อการจัดทำเอกสารสำคัญทางรัฐธรรมนูญในเวลาต่อ ๆ มา ดังจะเห็นได้ว่า Bill of Rights ค.ศ.1776 ของรัฐ Virginia ประกาศไว้ตั้งแต่ข้อแรกว่า "โดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพและอิสรภาพเท่าเทียมกันและมีสิทธิบางประการติดตัวมาแต่กำเนิด แม้เมื่อได้ตกลงดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม โดยสัญญาประชาคมใด ๆ แล้วก็ตาม มนุษย์ก็ไม่อาจจะพรากสิทธิเหล่านี้ไปจากอนุชนรุ่นหลังได้ สิทธิเหล่านี้ได้แก่ สิทธิในชีวิต ในเสรีภาพ ในการแสวงหาและการเป็นเจ้าของทรัพย์สินและการแสวงหาความสุขให้แก่ตน" อีกทั้งปรัชญาสาขากล่าวว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 เอง ก็ได้ยืนยันไว้ในทำนองเดียวกันในคำปรารภว่า "ศักดิ์ศรีและสิทธิที่มวลมนุษย์มีอยู่อย่างเท่าเทียมกัน และที่มนุษย์ไม่อาจสละละทิ้งไปเสียได้ เป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรมและสันติภาพของโลก"⁵⁰ และตามข้อ 12 ของปรัชญาสาขากล่าวว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 ได้บัญญัติไว้ว่า "การเข้าไปแทรกสอดโดยพลการในกิจส่วนตัว ครอบครัว เคหะสถานและการส่งข่าวสาร ตลอดจนการโจมตีต่อเกียรติยศและชื่อเสียงของบุคคลนั้นจะทำได้ ทุก ๆ คนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายจากการแทรกสอดและโจมตีดังกล่าว"

ส่วนรัฐธรรมนูญของรัฐเสรีประชาธิปไตย อันรวมถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยด้วย ได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพให้แก่ราษฎรไว้ 2 ลักษณะ คือ รับรองไว้อย่างสมบูรณ์(Absolute) โดยไม่มีเงื่อนไขหรือข้อจำกัดใด ๆ อันเป็นสิทธิและเสรีภาพ

⁴⁰ ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา, 2(กรุงเทพฯ : มิตรนราการพิมพ์, 2531), หน้า 211-212

⁵⁰ วรพจน์ วิศรุตนิษฐ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ, หน้า 26-27

ในทางความคิดหรือในทางมโนธรรม กับรับรองไว้อย่างสัมพัทธ์ (Relative) กล่าวคือ รัฐ จะสงวนไว้ซึ่งอำนาจในการที่จะจำกัดการใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้น ๆ ในภายหลังได้ ซึ่งถ้า หากเป็นสิทธิเสรีภาพในการกระทำจะบัญญัติรับรองไว้อย่างไม่สมบูรณ์ แต่ว่าจะกระทบสาระ สำคัญหรือสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพนั้นมิได้

ส่วนเงื่อนไขตลอดจนข้อจำกัด ในการกระทำของเจ้าพนักงานในกระบวนการ การยุติธรรมทางอาญา อันส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของราษฎร ย่อมแตกต่างกันในแต่ละ ประเทศ โดยขึ้นอยู่กับระบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีใช้อยู่ในประเทศนั้น ๆ เป็นสำคัญ ซึ่งเป็นไปตามแนวความคิดของ Herbert Packer ในเรื่องความขัดแย้งทาง ความคิดระหว่างการควบคุมอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรม

3.6.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรม

3.6.3.1 ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model)

ทฤษฎีนี้มุ่งเน้นทางด้านประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม เป็นทฤษฎีที่มุ่งจะควบคุมระงับและปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลักใหญ่ การที่เจ้าหน้าที่รัฐ ไม่สามารถจะควบคุมและปราบปรามอาชญากรรมหรือจับกุมอาชญากรมาลงโทษตามกฎหมาย ได้ ความสงบเรียบร้อยของสังคมจะสูญสิ้นไปและสิทธิเสรีภาพของประชาชนผู้สุจริตจะได้รับ ความกระทบกระเทือน ถ้าหากกฎหมายไม่มีประสิทธิภาพหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเจ้าหน้าที่ของ รัฐไม่สามารถจับกุมผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้แล้ว การไม่เคารพต่อกฎหมายจะเพิ่มมากขึ้น ผลเมื่อนั้นที่เคารพกฎหมายจะตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม สิทธิของสุจริตชนจะถูกคุกคาม ตลอดจนเสถียรภาพในชีวิตและทรัพย์สินของเขาจะลดน้อยถอยลงไป

วัตถุประสงค์สำคัญที่สุดของกระบวนการทางอาญาของรัฐ จะ ต้องให้หลักประกันต่อสังคม ดังนั้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้วจะต้องปรับปรุงและ เพิ่มพูนประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสืบสวนสอบสวนคดี อาญา กระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีสถิติการจับกุมผู้กระทำความผิดสูงและ ใช้ทรัพยากรอย่างจำกัด ในการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ (Process) ของกระบวนการ ยุติธรรมจะต้องมีทั้งความรวดเร็วแน่นอน ความรวดเร็วในที่นี้หมายถึงวิธีปฏิบัติที่เป็น

แบบแผน แต่ในขณะที่เดียวกันก็ยืดหยุ่นได้บ้าง ส่วนความแน่นอนคือโอกาสที่ผู้กระทำผิดจะรอดพ้นจากการถูกศาลพิพากษาลงโทษได้น้อยที่สุด ขั้นตอนในกระบวนการทางอาญาจะต้องไม่มีแบบพิธีที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินคดี ทฤษฎีนี้เพิ่งไปถึงการมีเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีคุณภาพสูง⁵¹ในการสืบสวนหาข้อเท็จจริง

3.6.3.2 ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรม (Due Process Model)

ทฤษฎีนี้มีค่านิยมในเรื่องความเป็นธรรมตามขั้นตอนต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมที่ตรงกันข้ามกับทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม แต่มิได้หมายความว่าอุดมการณ์ของทฤษฎีนี้แตกต่างจากทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม กล่าวคือทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมยึดถือหลักกฎหมายมากกว่าความคิดในเรื่องการควบคุมอาชญากรรม และไม่เชื่อว่าความคิดในการควบคุมอาชญากรรมอย่างทีกล่าวนำแล้วข้างต้นนั้นมีประสิทธิภาพแท้จริง โดยเฉพาะการค้นหาข้อเท็จจริงซึ่งกระทำโดยเจ้าหน้าที่สืบสวนนำเชื่อถือได้เพียงใด เพราะวิธีปฏิบัติของตำรวจเป็นการดำเนินงานในที่รโหฐาน อาจจะใช้วิธีการการสร้างพยานหลักฐานขึ้นใหม่ได้

ความแตกต่างระหว่างสองแนวความคิดจึงอยู่ที่วิธีปฏิบัติ ในทางทฤษฎีความคิดทางด้านการควบคุมอาชญากรรมอาจเป็นผลที่ทำให้สังคมยอมรับการปฏิบัติที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้าหน้าที่บางประการ อาทิเช่นการค้นโดยมิชอบ การสืบสวนโดยใช้กำลังบังคับ ทุ้มเขี้ยวหรืออื่น ๆ ส่วนกระบวนการยุติธรรมเน้นทางด้านวิธีการแสวงหาข้อเท็จจริงที่เชื่อถือได้ ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหน้าที่มิชอบหรือละเมิดกฎหมาย ศาลจะใช้ดุลพินิจให้ปล่อยตัวจำเลยหรือให้พิจารณาคดีใหม่ แต่อย่างไรก็ตามไม่มีระบบกฎหมายของประเทศใดปฏิบัติตามแนวความคิดของทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมที่ปฏิบัติกันอยู่ในชีวิตจริงจะเป็นระบบผสมของทฤษฎีทั้งสอง⁵²

⁵¹ ประธาน วัฒนาวชิษฐ์, "ระบบความยุติธรรมทางอาญา: แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมอาชญากรรม และกระบวนการยุติธรรม" วารสารนิติศาสตร์ ฉบับที่ 2 ปีที่ 9 (กันยายน-พฤศจิกายน 2520), หน้า 150-152

⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 152-154

จากการศึกษาแนวคิดทางกฎหมายที่กล่าวมาแล้วที่ว่า การสืบสวนคดีอาญาอันเป็นเครื่องมือของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ด้วยการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ซึ่งแนวคิดเดิมว่าการสืบสวนเป็นการกระทำที่รัฐดำเนินการไปฝ่ายเดียว ไม่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ใด หากบัญญัติรายละเอียดหลักเกณฑ์และวิธีการสืบสวนก็จะทำให้เกิดความขัดข้องในการทำงานมากกว่าเกิดผลดีนั้น จึงเห็นได้ว่าแนวคิดดังกล่าวยิ่งคลาดเคลื่อนบางประการ อาทิเช่น การรักษาสถานที่เกิดเหตุคดีอาญา อันเป็นเรื่องของการสืบสวนเบื้องต้น ซึ่งมีหลักการที่สำคัญคือ การห้ามบุคคลเข้าไปในบริเวณที่เกิดเหตุ รวมถึงการห้ามออกออกจากสถานที่เกิดเหตุและการจำกัดการเคลื่อนไหวของผู้ที่อยู่ในสถานที่เกิดเหตุในบางกรณีด้วย สอดคล้องกับที่เสนอต่อเสรีภาพในร่างกายของบุคคลนั้น ในอันที่จะกระทำหรือไม่กระทำ อันเป็นความมีอิสระของบุคคล โดยไม่ถูกจำกัดการเคลื่อนไหวหรือถูกการควบคุมตัว ในกรณีนี้ได้มีกฎหมายรับรองเสรีภาพดังกล่าวไว้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 31 ซึ่งมีสาระสำคัญว่า บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

ส่วนกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือนักข่าวหรือช่างภาพสถานีโทรทัศน์ มิให้เข้าไปมุงดูเหตุการณ์และทำข่าวในสถานที่เกิดเหตุหรือกับบุคคลเหล่านั้นออกจากสถานที่เกิดเหตุ ก็เป็นการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อเสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา หรือการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น ตามมาตรา 39 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 อันอาจถือได้ว่าเป็นสิทธิในเสรีภาพที่จะแสวงหาข่าวสาร โดยมีต้องคำนึงถึงเขตแดน ดังปรากฏตามข้อ 19⁵³ แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948

⁵³ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ข้อ 19 "Every has the right to freedom of opinion and expression; this right includes freedom to hold opinions without interference and to seek, receive and impart information and ideas through any media and regardless of frontiers.

ในชั้นนี้จึงสามารถยืนยันได้ว่า การรักษาสถานที่เกิดเหตุในคดีอาญาส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของราษฎรหลายประการดังที่กล่าวมาแล้ว หากแต่มีปัญหาคือจะต้องทำการศึกษาต่อไปว่า ขอบเขตอำนาจของเจ้าพนักงานในการรักษาสถานที่เกิดเหตุมีเพียงใด เพราะเหตุว่าตามหลักการทั่วไปแล้ว ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการอันใดกระทบสิทธิและเสรีภาพดังกล่าว แต่ก็ได้เป็นสิทธิและเสรีภาพอย่างเด็ดขาดไม่ โดยมีข้อยกเว้นกรณีอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งมาตรา 17 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มิได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ตลอดจนวิธีการสืบสวนไว้ การศึกษาขอบเขตอำนาจของเจ้าพนักงานในการรักษาสถานที่เกิดเหตุ จึงขึ้นอยู่กับแนวความคิดตามทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมกับทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม

ในทางวิชาการกรณีของผู้สื่อข่าวนั้น โดยหลักของการรักษาสถานที่เกิดเหตุถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีสิทธิเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุ⁵⁴ แต่ปัญหาในทางปฏิบัติพบว่าผู้สื่อข่าวมักเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุเสมอ สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจระดับผู้บังคับบัญชาบางส่วน แทนที่จะไปตรวจสถานที่เกิดเหตุและปรึกษากันเงียบ ๆ กลับให้หมิ่นนักข่าวและช่างภาพตามเข้าไปด้วยเพราะชอบโฆษณาตนเอง⁵⁵ อีกทั้งมักหยิบฉวยวัตถุพยานของกลางในสถานที่เกิดเหตุบางอย่างเพื่อให้นักข่าวดูด้วย

ด้านต่างประเทศ อาทิเช่น ประเทศญี่ปุ่นเจ้าหน้าที่ตำรวจ จะไม่อนุญาตให้ผู้สื่อข่าวเข้าไปทำข่าวในสถานที่เกิดเหตุอย่างเด็ดขาด⁵⁶ อีกทั้งประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศที่เคารพสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างมาก ก็ถือว่าผู้สื่อข่าวเป็นผู้ไม่

⁵⁴ ประชุม สถาปิตานนท์, นิติวิทยาศาสตร์, 3 (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521), หน้า 14

⁵⁵ ประชุม สถาปิตานนท์, นิติวิทยาศาสตร์, หน้า 14

⁵⁶ คุณิโอะ โดจิมา, ผู้เชี่ยวชาญด้านตรวจสถานที่เกิดเหตุและภาพถ่ายประเทศญี่ปุ่น, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2540.

มีอำนาจที่จะเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุเช่นกัน⁵⁷ สิ่งที่สามารถยืนยันหลักการดังกล่าว ก็คือ ภาพถ่ายสถานที่เกิดเหตุซึ่งเผยแพร่ทางโทรทัศน์หรือหนังสือพิมพ์ มักปรากฏข้อความที่มุมใดมุมหนึ่งของภาพถ่ายว่า ได้รับภินันท์นาการจากหน่วยสืบสวนของทางราชการที่รับผิดชอบในคดีนั้น ๆ⁵⁸ แต่อย่างไรก็ตามทฤษฎีกระบวนการยุติธรรม ไม่เชื่อว่าการค้นหาข้อเท็จจริงซึ่งกระทำโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจจะน่าเชื่อถือ โศกอาจจะมีการสร้างพยานหลักฐานขึ้นใหม่ได้ ฉะนั้นหากสถานที่เกิดเหตุเป็นที่รื้อถอน การปฏิบัติงานแต่ละขั้นตอนในสถานที่เกิดเหตุ ควรอยู่ในสายตากการเฝ้าสังเกตการณ์ของผู้สื่อข่าวหากเป็นไปได้ เพื่อให้วัตถุพยานที่ค้นหาได้จากสถานที่เกิดเหตุมีน้ำหนักน่าเชื่อถือแก่ทุกฝ่าย

ประเด็นศึกษาที่สำคัญ คือ สถานที่เกิดเหตุเป็นเคสสถาน ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 35 บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพไว้ว่า "บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคสสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคสสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครองจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย" การเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุ ถึงแม้จะต้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเช่นมีหมายค้น โศกหลักต้องยอมรับว่าการเข้าไปต้องละเมิดก้ำก๋ายสิทธิเสรีภาพในเคสสถาน เจ้าของซึ่งอาจไม่เกี่ยวข้องกับคดีและไม่พอใจ จึงน่าจะนำมาศึกษาว่าหากเจ้าของบ้านไม่พอใจและ จะป้องกันแก้ไขสิทธิเสรีภาพของเจ้าของบ้านที่ถูกกระทบได้ด้วยวิธีการใด

ปัญหาดังกล่าวในประเทศสหรัฐอเมริกาหรือญี่ปุ่น ไม่พบแนวทางแก้ไขที่ชัดเจนในประเด็นนี้ หากแต่พบว่าที่สตอคโฮล์ม เมืองหลวงของสวีเดน ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจใน

⁵⁷ Richard O. Arter, *The Scientific Investigation*, p.8

⁵⁸ ชีระวัฒน์ ฌ ป้อมเพชร. ผู้กำกับกับการประจํากองบังคับการอ่านเวทการสำนักงานตำรวจสันติบาล. สัมภาษณ์, พฤศจิกายน 2540.

การระงับรักษาสถานที่เกิดเหตุไว้มาก ถึงขนาดที่อาจเชิญเจ้าของบ้านออกไปพักที่อื่นได้ เช่น พักที่ญาติพี่น้องหรือโรงแรม โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจจะออกค่าที่พักให้ เพราะคำนึงถึงความสำคัญของสถานที่เกิดเหตุว่าจะต้องได้รับการตรวจหาหลักฐานให้เสร็จเสียก่อนเป็นสำคัญ^{๕๐}

ประเด็นสุดท้ายที่สำคัญอย่างมากก็คือ เงื่อนไขระยะเวลาในการปิดล้อมเคสสถาน เช่น การปิดกั้นบ้านเรือนของราษฎรไว้ถึง 3 วันจะทำได้หรือไม่ ซึ่งเห็นได้ว่าชัดเจนว่าจะส่งผลกระทบต่อถึงเสรีภาพของสิทธิเสรีภาพในเคสสถานได้ แม้ทางวิชาการต้องปิดล้อมบ้านเรือนไว้ให้ตำรวจเข้าออกอย่างน้อย 2-3 ครั้งในกรณีมีปัญหา โดยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจรักษาเอาไว้ก่อนชั่วคราวเพราะเมื่อกลับไปแล้วอาจได้ความคิดหรือหลักฐานที่ได้ไปยังไม่ครบ ถ้ากลับมาดูสถานที่เกิดเหตุอีกอาจจะได้หลักฐานเพิ่มเติมอีก ตลอดจนเมื่อผลการตรวจออกมาอาจต้องกลับไปดูสถานที่เกิดเหตุอีกว่าสมจริงตามผลการตรวจหรือไม่^{๕๑} แต่ในทางปฏิบัติ การกลับไปตรวจซ้ำนั้นขึ้นอยู่กับผลการตรวจวิเคราะห์ของผู้ชำนาญเป็นสำคัญ โดยผลการตรวจวิเคราะห์บางคดีอาจจะต้องใช้เวลาเป็นสัปดาห์หรือเป็นเดือน จึงกลับไปตรวจซ้ำอีกครั้ง^{๕๑} จึงไม่สามารถกำหนดเงื่อนไขได้แน่นอน ยิ่งกฎหมายพิจารณาความอาชญาไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการสืบสวนไว้ ย่อมทำให้เจ้าหน้าที่มีอำนาจใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง ไม่มีหลักประกันในการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของราษฎรเพียงพอ อีกทั้งจะนำหลักของกฎหมายปกครองมาบังคับใช้ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของเจ้าของเคสสถานก็ไม่สามารถที่จะทำได้กล่าวคือ อำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น จะเห็นได้ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจสวมหมวกสองใบ หมวกใบที่หนึ่งเรารู้จักกันดีในฐานะเจ้าหน้าที่งานตำรวจตามประมวลกฎหมาย

^{๕๐} สมประสงค์ พรารณาคี, การพิสูจน์หลักฐาน, 2(กรุงเทพฯ : วิทยานุกูล, 2514), หน้า 7

^{๕๑} ประชุม สถาปิตานนท์, นิติวิทยาศาสตร์, หน้า 14-15

^{๕๑} อภิวัฒน์ ปรักกมะกุล. ผู้เชี่ยวชาญประจำงานตรวจสถานที่เกิดเหตุ กองพิสูจน์หลักฐาน กรมตำรวจ. สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2540.

วิธีพิจารณาความอาญา ที่มีหน้าที่สืบสวนเพื่อป้องกันความผิดกับสอบสวนเมื่อเกิดความผิดขึ้น เพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ตรงนี้ตำรวจทำหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการทางอาญา ไม่ใช่ใช้กฎหมายปกครองไม่ขึ้นศาลปกครองเป็นราชการตุลาการศาลยุติธรรมแผนกคดีอาญาและไปขึ้นศาลอาญา ส่วนหมวดใบที่สองที่ตำรวจสวมอยู่ก็คือ ในฐานะฝ่ายปกครอง ซึ่งอาจจะใช้อำนาจในการควบคุมทั้งหลาย เพื่อไม่ให้เกิดความไม่มั่นคงหรือความไม่สงบเรียบร้อยหรือไม่อยู่ดีกันดี กิจกรรมนี้เป็นการใช้อำนาจในราชการบริหารในฐานะฝ่ายปกครอง^{๑๒} เมื่อราษฎรผู้เสียหายได้รับผลกระทบจากนิติกรรมทางปกครองต้องขึ้นศาลปกครอง ฉะนั้นการรักษาสถานที่เกิดเหตุอันเป็นเรื่องการสืบสวนคดีอาญา จึงไม่สามารถนำกฎเกณฑ์การป้องกันแก้ไขทางปกครองมาบังคับใช้

แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาโดยละเอียดทราบว่าประเทศสหรัฐอเมริกาใน The Federal Bureau of Investigation Charter Act of 1979 ได้วางแนวทางคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญและสิทธิส่วนบุคคลไว้ตาม มาตรา 533b. ว่าแม้มีความจำเป็นต้องรวบรวมข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐาน ให้ทันต่อเวลาและเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพก็ตาม แนวทางปฏิบัติในการสืบสวนเช่นนั้น ต้องล่วงล้ำสิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและสิทธิส่วนบุคคลน้อยที่สุด^{๑๓} หลักการดังกล่าวเป็นแนวทางที่เจ้าหน้าที่สืบสวนกลางของประเทศสหรัฐอเมริกา ยังคงยึดถือปฏิบัติตลอดมา อีกทั้งก่อนที่เจ้าหน้าที่ตำรวจ

^{๑๒} บวรศักดิ์ อารมณ์ใส, รวมคำบรรยาย ภาคหนึ่งสมัยที่ 49 ปีการศึกษา 2539 ในการบรรยายครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2539), หน้า 151-152

^{๑๓} แปลมาจาก "These guidelines shall protect constitution right and personal privacy, and shall ensure that investigation are conducted with minimal intrusion consistent with the need to collect information or evidence in a timely, effective manner.

สหรัฐอเมริกาจะบังคับใช้กฎหมายกับผู้ฝ่าฝืนมาตรการรักษาสถานที่เกิดเหตุ จะรับฟังผู้ที่ถูกกระทบสิทธิเสมอว่ามีเหตุผลจำเป็นอะไรที่จะต้องเข้าไป เพราะว่าขอบเขตและเงื่อนไขในการปิดล้อมสถานที่เกิดเหตุ สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามสถานการณ์และความเสียหายของผู้ถูกกระทบสิทธิ อันถือได้ว่าเป็นไปตามหลักการรับฟังผู้ถูกกระทบสิทธิ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของหลักกฎหมายปกครอง ที่ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจจะก้าวเข้าไปในสิทธิของประชาชนไม่ได้ หากไม่ได้ให้โอกาสประชาชนผู้นั้นในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าว แต่ในกรณีความจำเป็นในการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ตำรวจและกรณีเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ มโนสำเภาจะยกเว้นหลักการรับฟังดังกล่าว^{๕๔} และที่สำคัญประการสุดท้ายเจ้าหน้าที่ตำรวจจะให้เหตุผลความจำเป็นแก่ราษฎรหลังจากที่ออกคำสั่งห้ามผู้นั้นเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุดังกล่าว

ฉะนั้น แนวทางการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของราษฎร จากมาตรการรักษาสถานที่เกิดเหตุของไทย แม้ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้โดยชัดแจ้ง แต่ก็ควรอยู่บนพินเดียวกันกับสหรัฐอเมริกา กล่าวคือ ต้องกระทบกระเทือนสิทธิและเสรีภาพของราษฎรน้อยที่สุด อีกทั้งประสิทธิภาพในการรักษาสถานที่เกิดเหตุต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่จำกัดด้วย โดยให้โอกาสผู้ถูกกระทบสิทธิได้ชี้แจงความเสียหายที่จะได้รับ เพื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถแก้ไขความเดือดร้อนได้ทันที่ และควรให้เหตุผลความจำเป็นที่ห้ามราษฎรเข้าไปเพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากราษฎร อันเป็นหลักการสำคัญพื้นฐานในการสืบสวนอาชญากรรม

^{๕๔} กมลชัย รัตนสกาวงศ์, หลักกฎหมายปกครอง, 1(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติ